

Et endret arbeidsmarked – Hva betyr innvandringen?

1. Fortsatt krevende å telle, men lettere enn i andre land
2. Nedgang i nettoinnvandringen
3. Færre fra EU Øst og Norden, flere fra Afrika og Asia fram til 2016
4. Innvandrerne har stått for mye av sysselsettingsøkningen etter finanskrisen
5. Stor forskjell på næringene
6. ...og på sysselsettingsratene
7. Innvandrere og arbeidstid
8. Arbeidsinnvandreres og flyktningers sysselsetting
9. Betydningen av botid og utdanning
10. Oppsummering

September 2019

Tidligere utgitte samfunnsnotat i 2019

Samfunnsnotat	1/19	Inkluderende arbeidsliv
Samfunnsnotat	2/19	Skatt på pensjon
Samfunnsnotat	3/19	Hvorfor stiger strømprisene?
Samfunnsnotat	4/19	Arbeidslivets betydning for utviklingen i ulikhet
Samfunnsnotat	5/19	Konjunkturutsiktene
Samfunnsnotat	6/19	Jobbpolarisering i digitaliseringens epoke
Samfunnsnotat	7/19	Hardere i klypa

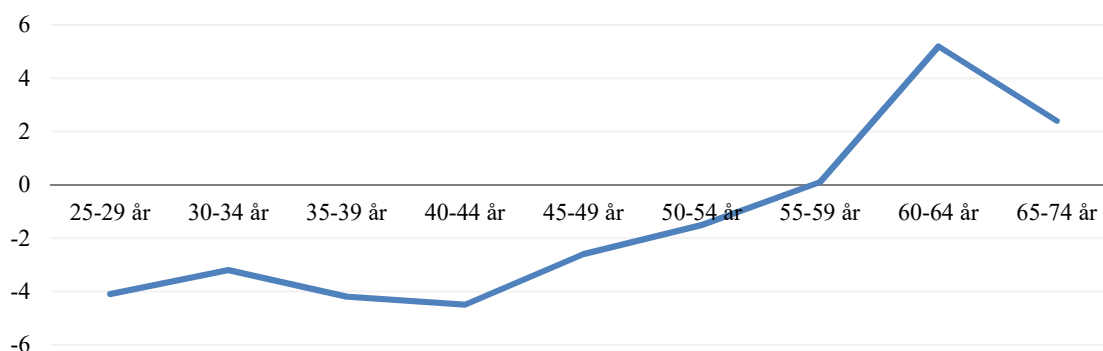
* * *

Det norske arbeidsmarkedet har vært i sterk endring. Fra 2004, og så igjen etter sysselsettingssvikten etter finanskrisen i 2008 kom det en sterk jobbvekst som i sin helhet kan knyttes til en økning i den utenlandske delen av arbeidsstyrken, fram til oljeprisfallet i 2014¹. Etter dette har det vært en viss vekst også blant norskfødte. Ved utgangen av 2018 var antallet sysselsatte blant norskfødte om lag 33 000 flere enn i 2015, mens det var vekst i innvandrersysselsettingen på rundt 54 000².

Når det gjelder sysselsettingsraten, har den gått betydelig ned i befolkningen som helhet i perioden 2008-2014. Også blant innvandrergруппene fra Afrika og Asia var det fallende sysselsettingsrater i en periode preget av lavlønnskonkurransen fra EU Øst. Etter 2015 har det vært klar vekst i sysselsettingsratene for EU Øst og særlig for Afrika, men svak vekst for Asia. For befolkningen eksklusive innvandrerbefolkningen har det vært tendenser til svak vekst i sysselsettingsraten.

Arbeidsmarkedsendringen er særlig stor i enkelte bransjer, med klar vekst i innvandrersysselsettingen i næringer som bygg og anlegg, varehandel, transport, overnattings- og serveringsvirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting (utleie av arbeidskraft), og også i helse- og sosialtjenester – og med tilsvarende nedgang blant norskfødte.

Det har også skjedd store endringer i ulike aldersgruppers jobbsituasjon. Som vist i figuren, er det de eldste aldersgruppene som fra 2008 til 2018 har økt³ sine sysselsettingsrater (prosentpoeng), mens de yngre har en synkende andel i jobb (jmfør AKU).

¹ I 2015 ble den registerbaserte sysselsettingsstatistikken til Statistisk sentralbyrå lagt om med innføringen av a-ordningen. Vi kan derfor fortsette å studere utviklingen ved å se på perioden 2015-2018. Tallene før og etter 2015 er ikke direkte sammenliknbare på grunn av denne omleggingen. Se ellers kapittel 1.

² 15-74 år. Inkluderer ikke norskfødte med innvandrerforeldre, med vekst på ca. 7 700. Gjelder her bosatte innvandrere (se definisjon side 7),

³ Etter en sterk vekst i sysselsettingsratene for grupper av seniorer inn på 2000-tallet, har vi opplevd en svakere utvikling for seniorene de siste par årene med nedgangskonjunkturen etter oljeprisfallet i 2014, med stagnasjon og nedgang i sysselsettingsrater, for så å se moderat oppgang for aldersgruppen 55-74 år i 2018 (AKU).

I det følgende ser vi litt nærmere på internasjonaliseringen av det norske arbeidsmarkedet. Vi omtaler hvordan det har preget befolkningsveksten og sysselsettingen og utslaget i de mest berørte bransjer. Når det gjelder inn- og utvandring, og nettoinnvandringen, kan vi operere med data over flere år, uten brudd i statistikken. Når vi tar opp sysselsettingsutviklingen, er det et brudd i 2015, men vi søker uansett å se de lange linjer.

I dette notatet går vi ikke inn på de kvalitative og institusjonelle endringene som følger av vår nye type arbeidsmarked. Selve sysselsettingsutfordringen for de ulike grupper behandles heller ikke nærmere her.

1. FORTSATT KREVENDE Å TELLE, MEN LETTERE ENN I ANDRE LAND

Internasjonaliseringen av arbeidsmarkedene innebærer betydelige nye krav til statistikk og analyser for å bedømme den økonomiske utviklingen. Norge har kommet lenger enn de fleste i å skape et slikt grunnlag, men fortsatt er det langt igjen.

Vi mangler kvartalsvise data, slik vi har for innenlandsk bosatte. Og vi må normalt vente helt til mars året etter før de første sysselsettingstallene blir kjent.

Det er generelt svært krevende å fange opp de store bevegelsene som skjer over landegrensene. Løpende nasjonal statistikk er i begrenset grad rigget for å beskrive arbeidsmigrasjon, og en er prisgitt en kombinert innrapportering fra henholdsvis arbeidsgiver- og arbeidstaker som har sine mangler. Særlig for flyttinger og opphold med et kortsiktig perspektiv er tallene trolig undervurdert, men med økt utflytting kan det være tregheter i utmeldingen i folkeregisteret som trekker i motsatt retning.

En stor andel av innvandrerne kanaliseres til arbeidsmarkedet gjennom arbeidsutleie⁴. Om lag 40 prosent av arbeidsutleide⁵ er innvandrere. 56 prosent av disse igjen hadde bakgrunn fra EU-Øst. Det finnes ikke i sysselsettingsstatistikken⁶ oversikt over hvor den utleide arbeidskraften jobber. Ulike undersøkelser antyder imidlertid at særlig bygge- og anleggsnæringen, men også industri og privat tjenesteyting, er blant næringene som benytter en god del innleid arbeidskraft.

En stor del av arbeidskraftbevegelsene over landegrensen kommer fra Sverige. Her er det imidlertid svært mange som flytter ut av Norge igjen, noe som har tiltatt siden 2015. Derfor utgjorde nordiske innvandrere bare 6 prosent av nettoinnvandringen i perioden 2004-2018⁷. Mens det på 1960- og 1970-tallet var vanlig å emigrere til det landet man jobbet i, har det innen Norden blitt mer vanlig å pendle på 2000-tallet⁸. Oppmyket plikt til å melde flytting fra nordiske land til Norge bidrar også til å redusere de registrerte tallene for innvandring.

---

⁴ Av vikarbyråer/bemanningsforetak

⁵ Sysselsatte i næringen Formidling og utleie av arbeidskraft. Bosatte; unntatt lønnstakere på korttidsopphold (dvs, ikke registrert bosatt).

⁶ Registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere, SSB.

⁷ Nettoinnvandringen fra Norden begynte å avta i 2010 og ble svakt negativ i 2016 og 2017, svakt positiv i 2018.

⁸ "Nordisk pendlingskarta 2012". Tema Nord 2013: 531.

Nasjonalregnskapet⁹ mener med sysselsetting alle sysselsatte som har sitt arbeidssted i virksomheter hjemmehørende i Norge. Dermed inngår følgende grupper:

- Lønnstakere i norske virksomheter, uavhengig om de er registrert bosatt¹⁰ eller ikke i Norge.
- Selvstendige næringsdrivende registrert i Norge.
- Pendlere bosatt i et annet land som arbeider i norske virksomheter; kan bli registrert som ikke-bosatt i Norge.

Følgende grupper inngår ikke :

- Personer innleide fra utenlandske virksomheter.
- Tjenesteytere; personer som kommer sammen med sin utenlandske virksomhet på oppdrag som varer under 12 måneder.

Produksjonen disse to gruppene utfører i Norge regnes som import.

Det er av interesse å kategorisere og tallfeste ulike tilknytningsformer i forhold til arbeidsmarkedet/arbeidslivet for ulike grupper av innvandrere.

Nasjonalregnskapet oppgir ikke tall for innvandrersysselsetting, men alle de over nevnte grupper kan danne grunnlaget for en kategorisering av tilknytningsformer for innvandrere.

I Statistisk sentralbyrås registerbaserte sysselsettingsstatistikk for innvandrere går hovedinndelingen mellom bosatte og ikke-bosatte sysselsatte innvandrere. Statistikken muliggjør også en identifisering av skillet mellom lønnstakere og selvstendige. Personer innleide fra utenlandske virksomheter og tjenesteytere på svært kort basis vil kunne unngå registrering i Norge. Det vil derfor være noen grupper som kan falle utenfor denne statistikken til SSB.

Det finnes også andre inndelinger av tilknytningsformer i studier av atypisk arbeid, der eksempelvis fast/midlertidig, selvstendig, mm. inngår¹¹. Dette ser vi bort fra her.

---

⁹ Vi tar her utgangspunkt i Nasjonalregnskapets sysselsettingsbegrep; i TBU 2019, Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2019, NOU 2019 : 6, boks 4.1, side 64. Her nevnes ikke selvstendige og pendlere, men vi har forsøkt, logisk, å plassere disse i oppsettet. Nasjonalregnskapet inneholder forøvrig statistikk over både lønnstakere og selvstendige.

¹⁰ *Bosatte* er definert som personer registrert i Det sentrale folkeregisteret og inkluderer også midlertidige innflyttere med planlagt opphold i Norge på seks måneder eller mer. *Ikke-bosatte* er definert som personer registrert i Det sentrale folkeregisteret med planlagt opphold i Norge på *under* seks måneder. Ikke-bosatte omfatter personer med et midlertidig personnummer (D-nummer) eller som er registrert som utvandret, men jobber i Norge (SSB).

¹¹ I boka «Løsarbeidersamfunnet» (Cappelen Damm Akademisk, 2018) av Line Eldring og Elin Ørjasæter opereres det med følgende hovedkategorier av tilknytningsformer : Innleid, utsendt, selvstendig, frilans, svart, fast, midlertidig.

Ifølge Statistisk sentralbyrås registerbaserte sysselsettingsstatistikk for innvandrere var om lag 423 000 innvandrere i alderen 20-66 år sysselsatt registrert bosatt i 2018, mens ca. 85 500 var lønnstakere ikke registrert bosatt.

Fra og med 2017 har det skjedd en omlegging av denne SSB-statistikken. Den kommer fortsatt en gang i året, for 4. kvartal, men tidligere enn før, i 2019 i mars (tall da fram til og med 2018), og den inneholder også tabeller over sysselsatte på korttidsopphold som tidligere kom som egen registrering. Nytt er også at en i stor grad benytter aldersgruppen 20-66 år for å karakterisere sysselsettingen i befolkningen totalt, mot tidligere gruppen 15-74 år. Grunnen til dette er at en da får utelatt mer marginale grupper på arbeidsmarkedet, noe som særlig gir en innretning mot kjernegruppene på arbeidsmarkedet for innvandrere, der relativt få under 20 og over 66 år er i arbeid.

I dette notatet har vi benyttet begge aldersinndelingene; 15-74 år stort sett når det inngår sammenlikninger med sysselsettingen for befolkningen som helhet eller befolkningen eksklusive innvandrere, dersom denne aldersgruppen er oppgitt.

Det er også her på sin plass med en definisjon av innvandrere¹² :

Innvandrere er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre. Innvandrere har på et tidspunkt innvandret til Norge. *Norskfødte med innvandrerforeldre* er personer som er født i Norge av to foreldre som er født i utlandet, og som i tillegg har fire besteforeldre som er født i utlandet.

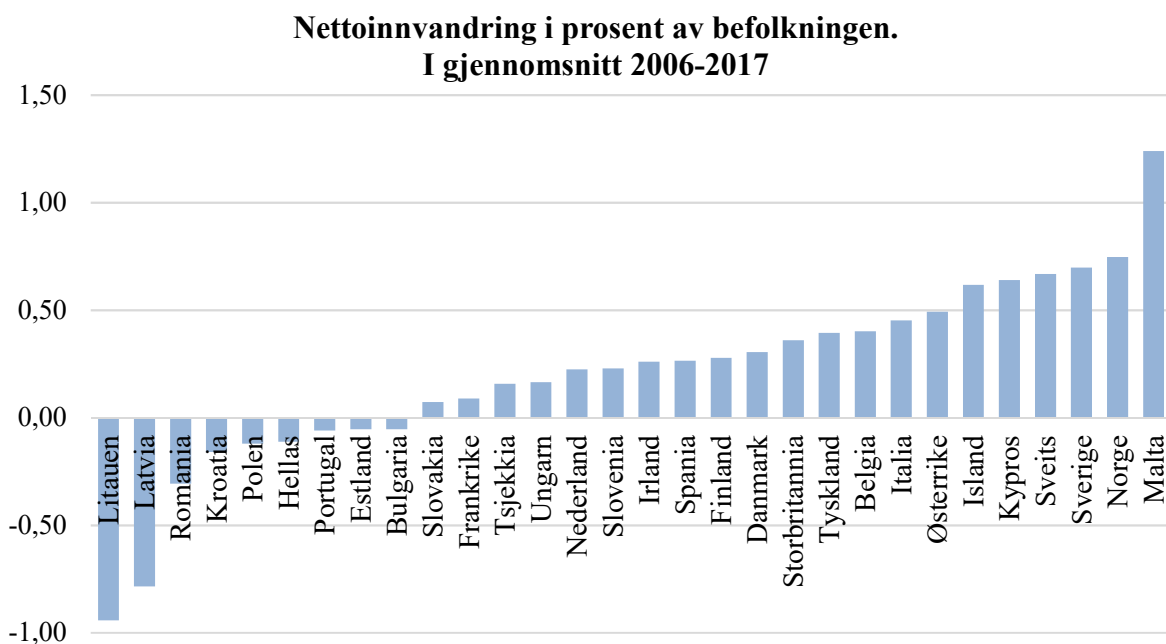
¹² Fra SSB; sysselsettingsstatistikk for innvandrere.

2. NEDGANG i NETTOINNVANDRINGEN

Norge er blant landene i Europa som har hatt sterkest befolkningsvekst det siste tiåret. Det henger sammen med relativt høye fødselstall¹³, men forklares først og fremst av at vi har hatt stor innvandring. Nettoinnvandringen har imidlertid avtatt de siste årene, fra toppåret i 2012 med 47 300. Nettoinnvandringen de fem årene 2014-2018 utgjorde 134 000, mot 215 000 i foregående femårsperiode.

I perioden 2001-2005 utgjorde den årlige nettoinnvandringen til Norge i snitt $\frac{1}{4}$ prosent av befolkningen. I perioden 2006-2010 hadde dette tallet steget til $\frac{3}{4}$ prosent. I 2011- 2012 utgjorde nettoinnvandringen i snitt nær 1 prosent av befolkningen. I perioden 2013-2017 var nettoinnvandringen imidlertid sunket til 0,6 prosent i snitt.

Innvandringen er her målt ved nettoinnflytting til landet. Innvandrere som oppholder seg på korttidsopphold er ikke regnet med.

Kilde: Eurostat

Innvandringen har således medført at befolkningsveksten i Norge lenge har vært på topp i Europa. I 2013 økte folketallet i Norge med 57 800 personer. Dette er et høyt tall i en historisk sammenheng, men lavere enn de siste 5 årenes rekordvekst forut (2009-2013), på 310 000 personer eller 62 000 i gjennomsnitt per år. Til sammenlikning økte befolkningen med 32 600 personer i 2018, og med 40 700 i snitt for perioden 2014-2018. Innvandring har stått for ca. 66 prosent av økningen i folketallet disse siste fem årene, mot om lag 70 prosent i årene 2011-2013.

¹³ Selv om de nå er avtakende.

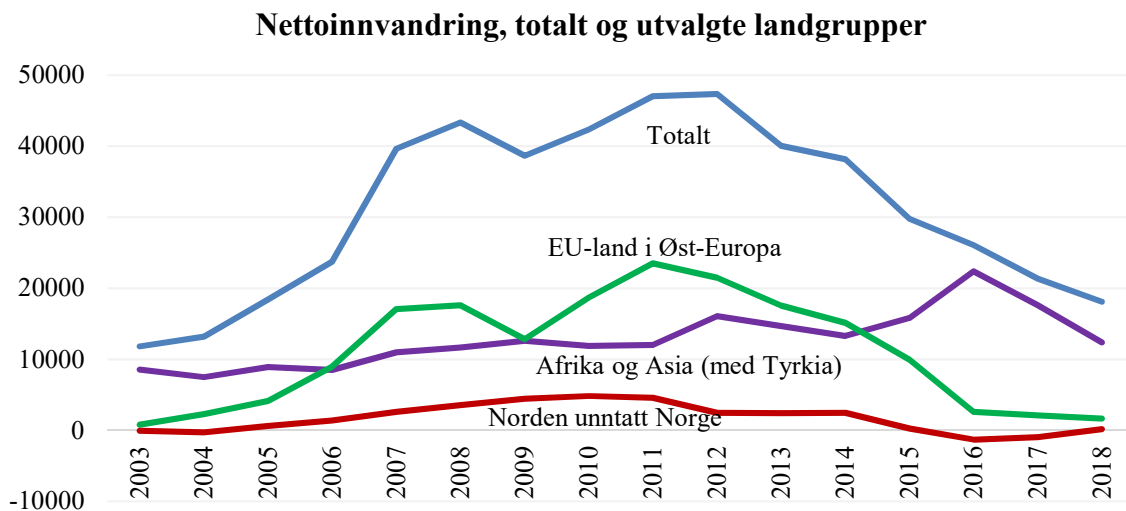
3. FÆRRE FRA EU ØST OG NORDEN, FLERE FRA AFRIKA OG ASIA FRAM TIL 2016

Bortsett fra unntaksårene 1970 og 1989 har det i nyere tid vært en positiv nettoinnvandring til Norge, det vil si det har vært flere som har innvandret enn som har utvandret, målt ved inn- og utflyttinger i Folkeregisteret.

Etter EUs utvidelse østover i 2004 har innvandringen fra de fleste landgrupper økt, men særlig fra de nye EU-landene. I perioden 2004-2013 sto personer fra EU-land i Øst-Europa for om lag 45 prosent av all nettoinnvandring, mot 6 prosent i tiåret før østutvidelsen. I årene 2014-2018 stod disse landene for 23 prosent av nettoinnvandringen.

I tiåret før østutvidelsen utgjorde personer fra Asia 48 prosent av nettoinnvandringen. Etter 2004 og fram til 2013 er denne andelen redusert til 26 prosent. I de siste årene, 2014-2018, har andelen igjen økt, nå til 43 prosent.

20 prosent av de som har innvandret til Norge i perioden 2004-2013 er fra andre nordiske land, særlig Sverige. I perioden 2014-2018 har denne andelen sunket til 9 prosent.

Kilde: SSB, befolkningsstatistikk

Vi ser av figuren at nettoinnvandringen har gått mye ned de siste årene, og at det i de aller siste årene har vært en særlig sterk nedgang for EU-land i Øst-Europa. Også nettoinnvandringen fra land i Norden unntatt Norge (Sverige i sær) har gått

ned og blitt negativ i 2016 og 2017, og svakt positiv igjen i 2018¹⁴. På den annen side har nettoinnvandringen fra Afrika og Asia økt markant i 2016, til over 22 000 personer, for så å falle ned til drøye 12 000 i 2018.

Landgruppen "EU Øst" står for 30 prosent av registrert innvandret sysselsetting og 5 prosent av samlet sysselsetting i Norge (20-66 år; bosatte). Tar vi også med sysselsatte på korttidsopphold, blir tallene hhv. 34 og 7 prosent, slik det fremgår av etterfølgende tabell.

Fra EU Øst (per 4. kvartal 2018)

Sysselsatte (totalt)		173 300
Andel av sysselsettingen i Norge (alle)	7 %	
Andel av innvandrersysselsettingen (alle)	34 %	
Herav bosatte		
Herav registret som korttidsopphold		117 800
(kun lønnstakere og ikke selvstendig næringsdrivende)		55 600

Kilde: SSB. Registerbasert sysselsettingsstatistikk

¹⁴ Når det gjelder EU Øst skyldes den markante nedgangen i nettoinnvandringen både at innvandringen har gått ned (nesten halvert fra 2014 til 2018 (fra 21 000 til 11 800)) og utvandringen har økt (nesten en dobling (fra 5 900 til 10 100)) i samme periode. Ser vi på Norden unntatt Norge, er det innvandringen som har blitt redusert (om lag en halvering (fra 8 000 til 4 200)) i denne perioden, mens utvandringen faktisk også har blitt redusert noe (fra 5 600 til 4 000) i perioden.

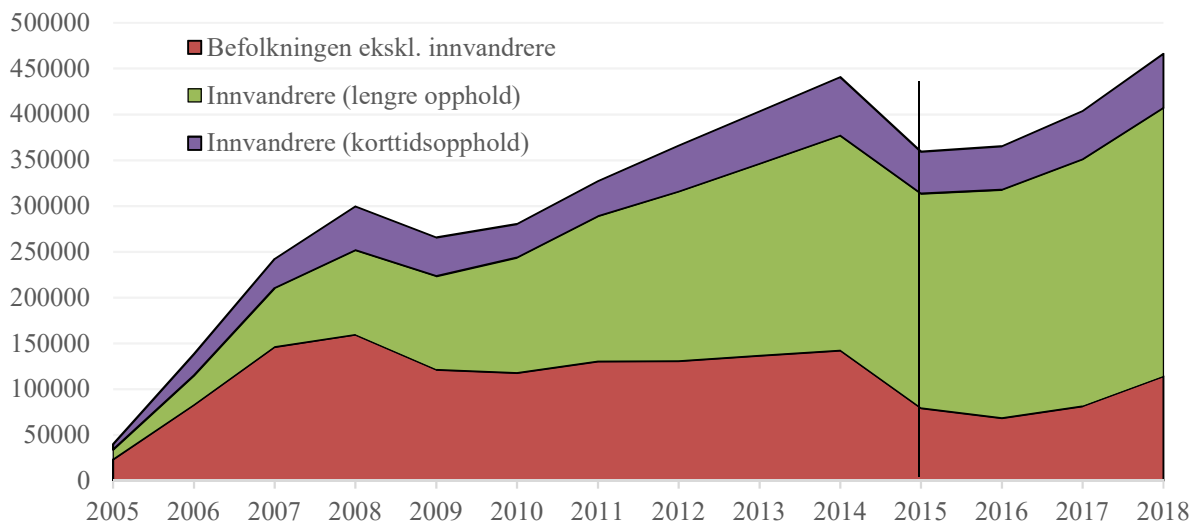
4. INNVANDRERNE HAR STÅTT FOR MYE AV SYSSELSETTINGSØKNINGEN ETTER FINANSKRISEN

Figuren nedenfor viser sysselsettingsøkningen i Norge fra 4. kvartal 2004 til 4. kvartal 2018 med brudd i statistikken i 2015, fordelt på bidrag fra innvandring og sysselsetting ellers i befolkningen (15-74 år). Det framgår bla at antallet sysselsatte samlet økte med om lag 442 000 i perioden 2004-2014 og med 107 000 fra 2015 til 2018.

Etter EU-utvidelsen i 2004 har utenlandsk arbeidskraft stått for om lag 2/3 av sysselsettingsveksten fram til 2018. Bidragene til økt sysselsetting har kommet både fra innvandrere på lengre og korte opphold, som her er regnet med. I tillegg kommer bl.a. utenlandske selvstendig næringsdrivende på korttidsopphold. Det reelle bidraget er derfor trolig enda noe høyere. I kjølvannet av finanskrisen gikk den samlede sysselsettingen ned i 2009, men har fra 2. kvartal 2010 tatt seg opp igjen.

Fra 4. kvartal 2008 til 4. kvartal 2014 kan hele økningen i antallet sysselsatte knyttes til innvandring. EU øst står for nesten 60 prosent av økningen. Antallet sysselsatte fra denne landgruppen økte med 83 000, mens sysselsettingen i befolkningen eksklusive innvandrere ble redusert med 12 000. Av veksten på 107 000 personer fra 2015-2018, bidro innvandringen med 63 prosent, og de fra EU Øst med 34 prosent (36 000 personer).

Akkumulert økning i sysselsettingen fra 4.kv.04. Bidrag fra innvandring.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsettingsstatistikk

5. STOR FORSKJELL PÅ NÆRINGENE

Andelen innvandrere har økt i de aller fleste næringene. Veksten har imidlertid vært klart sterkest innen "Formidling og utleie av arbeidskraft". I 4. kvartal 2018 var over halvparten (58 prosent) av de sysselsatte i denne næringen utenlandske arbeidstakere. Innen renhold utgjør utenlandsk arbeidskraft nå 70 prosent av de sysselsatte.

Også i andre større næringer, for eksempel bygg og anlegg, varehandel, transport og overnatting og servering har det de siste årene vært en samlet økning i bruken av utenlandsk arbeidskraft. Samtidig har antallet sysselsatte i den øvrige befolkningen gått ned i flere av disse næringene.

La oss se på periodene 2004-2014 og 2015-2018 hver for seg

Sysselsetningsendring* 4. kv.2008- 4. kv.2014 (20-66 år)

	Innvandrere	Befolkning ekskl. innvandrere
Bygg og anlegg	+ 75%	+2%
Varehandel	+ 56%	- 4%
Transport	+ 55%	- 11%
Overnatting og servering	+ 70%	- 6%
Alle næringer	+ 51%	-0,5%

*Lengre opphold og korttidsopphold

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsetningsstatistikk

Sysselsetningsendring* 4. kv.2015- 4. kv.2018 (20-66 år)

	Innvandrere	Befolkning ekskl. innvandrere
Bygg og anlegg	+ 25%	+6%
Varehandel	+ 13%	-0,3%
Transport	+ 12%	- 6%
Overnatting og servering	+ 13%	+4%
Alle næringer	+ 14%	+1,5%

*Lengre opphold og korttidsopphold

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsetningsstatistikk

Nedenstående tabell viser store variasjoner i bruken av utenlandsk arbeidskraft i de ulike næringene.

Den "reelle" utenlandsandelen er i noen av næringene høyere enn tabellen viser dersom en også regner med bruk av innleid arbeidskraft. Denne arbeidskraften regnes ikke inn i den næring der den faktisk jobber, men i en egen gruppering for utleide på tvers av bransjer.

Innvandrerandel. Prosent av alle sysselsatte¹. Utvalgte næringer. 4. kv.2018 (20-66 år)

Utleie av arbeidskraft	58%
Overnatting og servering	51%
Forretningsmessig tjenesteyting ekskl. arbeidsutleie	37%
Hvorav: Renhold ²	70%
Bygg og anlegg mv.	27%
Transport	24%
Industri	23%
Helse- og sosialtjenester	15%
Varehandel	16%
Offentlig administrasjon, forsvar, sosialforsikring	6%
Alle næringer	20%

¹ Lengre opphold og korttidsopphold

² Korttidsopphold ikke regnet med

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsettingsstatistikk

6. ...OG PÅ SYSSELSETTINGSRATENE

I dette avsnittet forholder vi oss til aldersgruppen 15-74 år når vi omtaler befolkningen i alt. Sysselsettingsnivået i en befolkningsgruppe påvirkes av kjønns- og alderssammensetningen. Særlig for arbeidstakere med EU Øst som landbakgrunn bidrar dette til en høy sysselsettingsrate, slik etterfølgende tabell viser. For disse landene var hele 87 prosent av arbeidstakerne i kjernealdersgruppen 25-54 år, mens det for befolkningen i alt "bare" var 66 prosent.

Sysselsettingsandel 15-74 år. Regnet i prosent av befolkningen. Per 4. kvartal 2018

	I alt	Menn	Kvinner
Befolkningen i alt	67,0	69,3	64,5
Innvandrere*	62,7	66,2	58,8
Norden	73,3	74,6	71,9
EU Øst	72,8	75,1	69,3
Afrika	48,0	42,7	42,3
Asia	54,3	57,8	51,3

*Innvandrere på lengre opphold

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsettingsstatistikk

Den sterke veksten i norsk økonomi i forkant av finanskrisen førte til økning i andelen sysselsatte, både hos innvandrere og øvrig befolkning. Etter 2008 har den samlede andelen i jobb gått ned igjen. Det må sees i sammenheng med direkte sysselsettingsfall i 2009 og første halvår 2010. Sysselsettingsøkningen siden 2. kvartal 2010 har ikke vært sterk nok til å holde tritt med en kraftig befolkningsvekst. Siden 2015 (med nytt arbeidstakerregister, a-ordningen) har sysselsettingsraten vokst moderat for befolkningen som helhet.

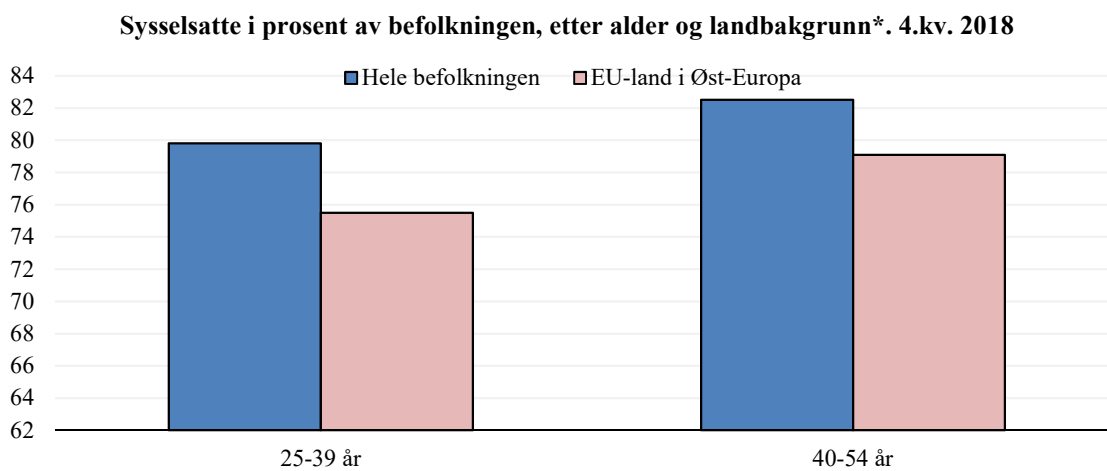
Fra 4. kvartal 2008 til 4. kvartal 2014 gikk andelen i jobb i alderen 15-74 år samlet sett ned med 3,1 prosentenheter. Nedgangen var størst blant innvandrere fra Afrika (7,7 prosentenheter), men også i befolkningen eksklusive innvandrere var det en betydelig nedgang (3 prosentenheter). For innvandrere med bakgrunn fra EU Øst og Norden var det mindre endringer i andelen sysselsatte (hhv. ned 0,3 og opp 0,4 prosentpoeng).

Ser vi så på utviklingen fra 2015-2018 (med a-ordningen), viser bildet som nevnt moderat vekst for befolkningen som helhet, og også for befolkningen eksklusive innvandrere.

For innvandrere har det vært en økning, på 2,4 prosentpoeng, en klar økning for EU Øst, på 3,9 prosentpoeng, moderat økning for Asia, på 1,3 prosentpoeng, og

en meget sterk økning for Afrika, på hele 7,2 prosentpoeng¹⁵. Situasjonen på arbeidsmarkedet kan ha blitt bedre for innvandrere etter at nedgangskonjunkturen etter oljeprisfallet i 2014 har ebbet ut.

For å få et relevant langsiktig bilde av ulike gruppers sysselsettingssituasjon, må en ta hensyn til kjønn og alder. Dersom en sammenlikner sysselsettingsraten for samme aldersgrupper, 25-39 år og 40-54 år, er andelen i jobb blant innvandrere¹⁶ fra EU hhv. 8,4 og 6,2 prosentenheter lavere enn for befolkningen eksklusive innvandrere, og hhv 4,3 og 3,4 prosentenheter lavere enn for befolkningen i alt (figur).

* Innvandrere på lengre opphold

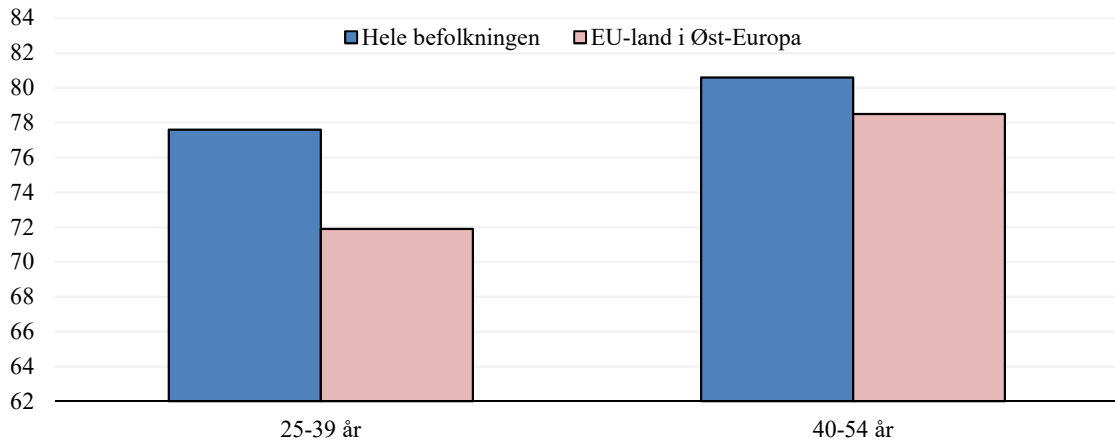
Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsettingsstatistikk

Figuren nedenfor viser sysselsettingsandelen for samme aldersgrupper, men for *kvinner*. Som det framgår var andelen i jobb blant kvinner fra EU Øst i aldersgruppen 25-39 år og 40-54 år hhv. 5,7 og 2,1 prosentenheter lavere enn for befolkningen i alt. Forskjellen målt i forhold til befolkningen eksklusive innvandrere var hhv. 11,0 og 5,1 prosentenheter i de to aldersgruppene.

¹⁵ Særlig sterk har veksten i sysselsettingsandelen vært for afrikanske menn (9,2 prosentpoeng). Flere næringer har hatt vekst i sysselsettingen (antall) blant afrikanere, men da gjerne fra et lavt utgangsnivå. Størst absolutt vekst har vi hatt i helse- og sosialtjenester (totalt, for begge kjønn) med drøye 2 900 personer fra 2015 til 2018, og tilsvarende med ca. 1 600 i forretningsmessig tjenesteyting (som bla inkluderer utleie av arbeidskraft og renhold) og ca 1400 i transport og lagring.

¹⁶ Innvandrere på lengre opphold.

Sysselsatte i prosent av befolkningen, etter alder og landbakgrunn*. Kvinner 4.kv. 2018

* Innvandrere på lengre opphold

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsettingsstatistikk

7. INNVANDRERE OG ARBEIDSTID

Det kan også ha interesse å se nærmere på ulike grupper av innvandreres arbeidstid. Vi ser først på fordelingen av heltid og deltid blant befolkningen som helhet, befolkningen eksklusive innvandrere og innvandrere som helhet.

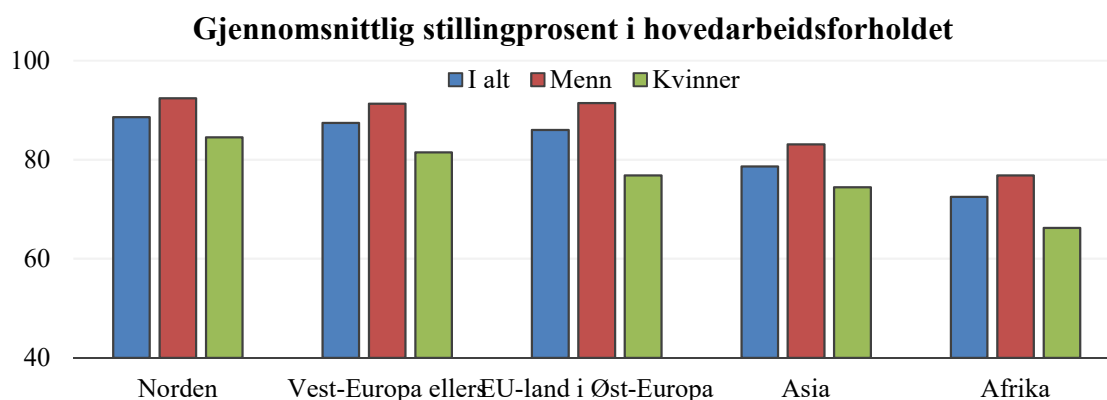
Tabellen viser fordelingen i prosent for lønnstakere, 15-74 år, i 2018.

Prosent heltid	Totalt	Menn	Kvinner
Befolkningen som helhet	67,6	78,4	55,9
Befolkningen eksklusive innvandrere	68,6	79,7	57,0
Innvandrere i alt	62,3	72,4	49,9

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk. SSB

Som vi ser er andelen på heltid, når vi ser på totalen, størst for befolkningen eksklusive innvandrere (68,6 prosent), mens den er 6,3 prosentpoeng lavere for innvandrere. Andelen på heltid er vesentlig høyere blant menn enn for kvinner i alle de tre gruppene, ca. 22-24 prosentpoeng. Menn i befolkningen eksklusive innvandrere har størst andel på heltid (79,7 prosent), mens innvandrerkvinner har den laveste andelen (49,9 prosent).

Vi har også valgt å ta med en oversikt over gjennomsnittlig stillingsprosent¹⁷ i hovedarbeidsforholdet for utvalgte innvandrergrupper.

Kilde: Registerbasert sysselsettingspolitikk. SSB

Innvandrere fra Norden og Vest-Europa ellers har de høyeste stillingsprosentene, med hhv. 92,4 og 91,3 prosent for menn og 84,5 og 81,5 prosent for kvinner. Lavest ligger Afrika med 76,8 og 66,2 prosent for hhv. menn og kvinner.

¹⁷ Stillingsprosent:

Stillingsprosent er det man har avtalt å arbeide ifølge arbeidskontrakten. Arbeidsgiver skal ved rapportering ikke ta hensyn til merarbeid, overtid eller ulike typer fravær eller om timene er betalt eller ikke. Informasjon om stillingsprosent er basert på det som er rapportert til a-ordningen. For timelønte uten en fast avtalt arbeidstid som f.eks. tilkallingsvikarer, kan arbeidsgiver rapportere 0 i stillingsprosent. SSB beregner da stillingsprosent ut fra det som er rapportert av antall betalte timer og antall timer som svarer til 100 prosent stilling i rapporteringsmåneden.

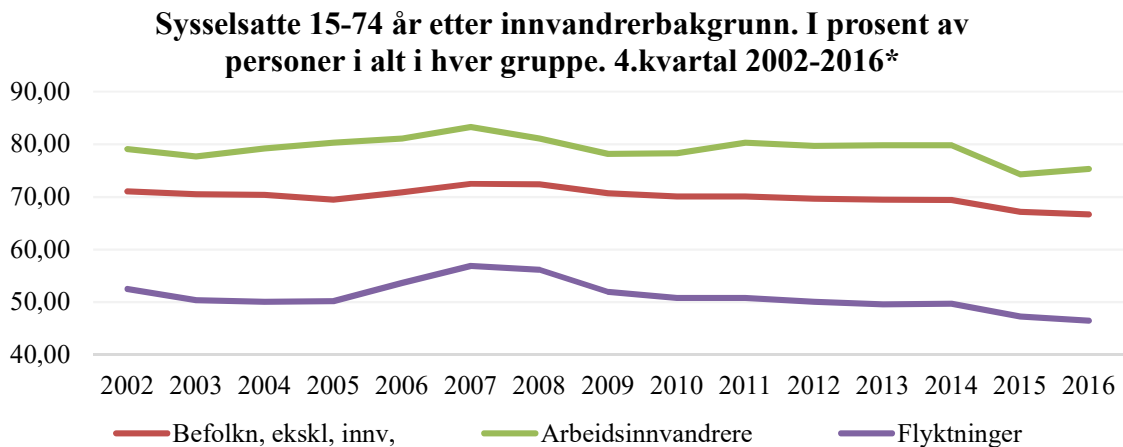
8. ARBEIDSINNVANDRERES OG FLYKTNINGERS SYSSELSETTING

I SSB Analyse 2018/15 stiller man spørsmål om arbeidsinnvandrere har utkonkurrert flyktninger på arbeidsmarkedet i Norge.

Med arbeidsinnvandrere mener en primært den store gruppen innvandrere som har kommet fra EU-land i Øst-Europa etter EU-utvidelsen i 2004. Det har også vært en jevn tilstrømming av flyktninger til Norge, som vi ser i kapittel 3 har nettoinnvandringen økt kraftig fra Afrika og Asia fra 2014 til 2016, der de fleste er flyktninger, og den har gått mye ned fra EU Øst. SSB-artikkelen studerer bosatte innvandrere, og en finner at i 2016 har arbeidsinnvandrerne og flyktningene blitt jevnstore grupper; begge utgjorde i underkant av 30 prosent av alle innvandrere.

Når det gjelder antall sysselsatte innvandrere i 2016, var det imidlertid en stor forskjell mellom disse gruppene, med hhv. 35 prosent arbeidsinnvandrere og 23 prosent flyktninger¹⁸.

Det er en stor nivåforskjell når det gjelder sysselsettingsandel (sysselsatte i prosent av bosatte 15-74 år) mellom arbeidsinnvandrere og flyktninger i perioden 2002-2016, og denne forskjellen har vært noenlunde stabil gjennom mesteparten av perioden med skiftende konjunkturer.

* Brudd i tidsserien pga. overgang til a-ordningen

Konklusjonen er at det er lite som tyder på at sysselsettingsveksten blant arbeidsinnvandrere har gått på bekostning av flyktningegruppen. En stiller videre spørsmålet om hvorfor det er så stor avstand i sysselsetting mellom disse

¹⁸ Andre grupper av innvandrere det vises til i artikkelen er familieinnvandrere fra hhv. innenfor og utenfor EØS og nordiske innvandrere.

to gruppene, og hvorfor arbeidsinnvandrerne har så mye sterkere vekst i antall sysselsatte?

Her viser en til at botid betyr mye for flyktningers sysselsetting, men nærmest ingenting for arbeidsinnvandrere, men også flyktninger som har bodd her 5-6 år og lengre har en vesentlig lavere sysselsettingsandel enn arbeidsinnvandrere. Det er også store forskjeller i utdanningsnivå. Over halvparten av flyktingene har bare grunnskole som høyeste fullført utdanning, mens bare 17 prosent av arbeidsinnvandrerne har så lite utdanning.

Blant flyktninger er det salgs- og serviceyrker som er mest utbredt, med 37,5 prosent, dernest kommer gruppen renholdere, hjelpearbeidere, mv. med 15,2 prosent. Her er det mange yrker uten særskilte krav til utdanning. Blant arbeidsinnvandrere utgjør håndtverkere den største gruppen, med 27 prosent. Når det gjelder renholdere og hjelpearbeidere, er andelen omtrent den samme som for flyktninger, mens salgs- og serviceyrker derimot utgjør en mindre andel, 12,2 prosent.

Ser vi på næringer, er det særlig to grupper som skiller seg ut med svært ulikt fordelingsmønster mellom de to innvandrergroppene, hhv. helse- og sosialtjenester, med en andel på 27 prosent blant flyktninger og 8 prosent blant arbeidsinnvandrere, og bygge- og anleggsvirksomhet, med 21,6 prosent blant arbeidsinnvandrere og 3,6 prosent blant flyktninger.

Artikkelen konkluderer med at mange arbeidsinnvandrere og flyktninger opererer i ulike segmenter av arbeidsmarkedet, og at det slikt sett er en begrenset konkurranse mellom disse to innvandrergroppene på arbeidsmarkedet.

Allikevel viser artikkelen til en tendens til utkonkurrering av flyktninger i industrien over tid, men dette er ikke noen stor næring blant flyktninger. Noe av det samme kan en observere i rengjøringsvirksomhet, men dette er en enda mindre næringsgruppe blant flyktninger. SSB viser også til tilsvarende tendenser innenfor transport og lagring og overnattings- og serveringsvirksomhet, så hovedkonklusjonen i artikkelen ser ut til å bli noe modifisert.

9. BETYDNINGEN AV BOTID OG UTDANNING

I SSB-rapporten 2018/29 studerer man voksne flyktninger og tilknyttede familieinnvandrede med grunnskoleutdanning, ingen utdanning eller ukjente utdanningsopplysninger som kom til Norge i perioden 1990-2010. Populasjonen består av 47 600 personer, fremdeles bosatt i Norge i 2015, i alt 61 prosent av alle personer med flyktningebakgrunn (inklusive familieinnvandrede til en flyktning) 18 år eller eldre.

Blant personer med flyktningebakgrunn med registrert lavt utdanningsnivå (en del av populasjonen, uten de med ukjente utdanningsopplysninger) utgjorde personer fra Asia den største andelen på 1990-tallet og fram til 2004, mens personer fra Afrika ble den største gruppen i perioden 2005-2010.

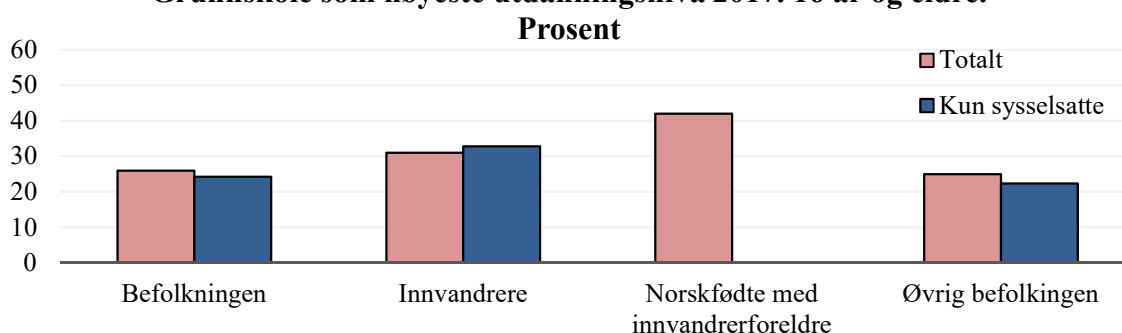
Størst sysselsettingsandel etter 5 års botid, 53 prosent, har gruppen personer med flyktningebakgrunn med registrert lavt utdanningsnivå som innvandret mellom 2000 og 2004. Gruppene som kom mellom 1990 og 1994 har størst sysselsettingsandel etter 15 års botid, 51 prosent. De som innvandret mellom 1995 og 1999 har derimot mindre andel i arbeid etter 15 års botid (42 prosent) enn etter 10 års botid (45 prosent). Her vil bla konjunktursituasjonen ha betydning når de ulike gruppene kom inn på arbeidsmarkedet. Til sammenlikning var sysselsettingsandelen for hele befolkningen (15-74 år) på rundt 69 prosent i perioden 2009-2014.

Botid spiller en rolle for om en person jobber heltid (30 timer eller mer) eller deltid. Etter fem års botid er andelen sysselsatte som jobber heltid rundt 60 prosent, som er omtrent ti prosentpoeng under befolkningen totalt. Etter 15 år er andelen som jobber heltid omtrent den samme for populasjonen og befolkningen totalt.

Tallene over gir indikasjoner på hva utdanning, kvalifisering og kompetanse kan bety for sysselsettingsandelene for innvandrere med flukt som innvandringsgrunn, når vi ser at andelene kan ligge drøye 25 prosentpoeng lavere enn for befolkningen som helhet etter 10-15 års botid.

I denne sammenheng er det også relevant å se kort på andelen i befolkningen og blant innvandrere, også med ulike former for innvandringsgrunn, som har grunnskole som høyeste utdanningsnivå. Vi sammenstiller også med andeler som er kun sysselsatte (av bosatte) fra SSBs nye statistikk om tilknytning til arbeid, utdanning og velferdsordninger.

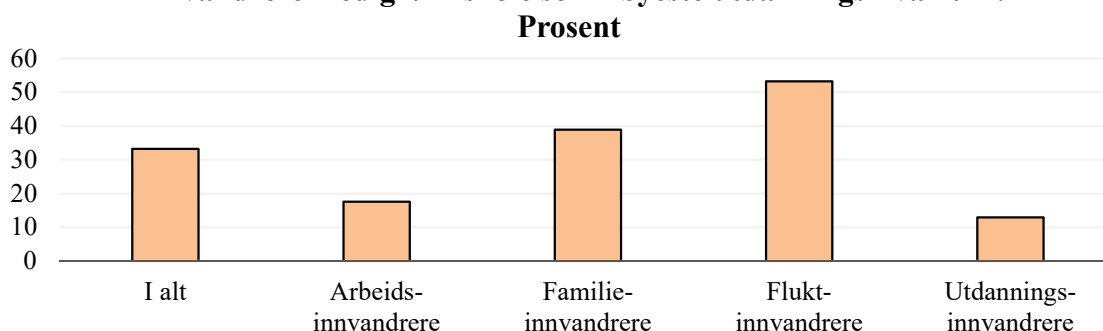
Grunnskole som høyeste utdanningsnivå 2017. 16 år og eldre.

Kilde: SSBs utdanningsstatistikk og statistikk om tilknytning til arbeid, utdanning og velferdsordninger (sistnevnte; 15 år og eldre).

Det framkommer at 26 prosent av totalbefolkningen har kun grunnskole, mens 31 prosent av innvandrerne¹⁹ har det samme. I den øvrige befolkningen er nivået 25 prosent. Men, innvandrerne på dette utdanningsnivået er i større grad kun sysselsatte, 33 prosent, mot 24 og 22 prosent for hhv. befolkningen som helhet og øvrig befolkning, da med kun grunnskole.

Innvandrere med grunnskole som høyeste utdanningsnivå 2017.

Kilde: SSBs utdanningsstatistikk

Denne oversikten viser at drøyt 53 prosent av de med fluktbakgrunn hadde kun grunnskole, mens tallet for arbeidsinnvandrere var vesentlig lavere, om lag 18 prosent. Når vi så i dette notatet har sett at fluktbakgrunn og familiegjenforening har blitt mer framtrødende vis a vis arbeidsinnvandring de senere årene enn hva de var, gjør ikke det kompetanseutfordringen mindre.

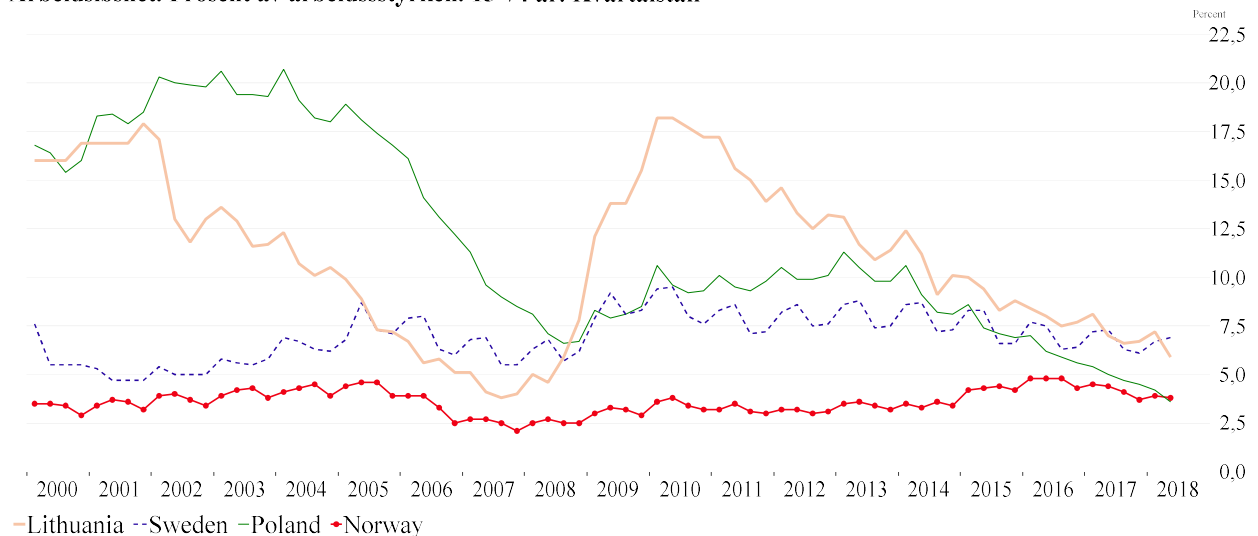
¹⁹ SSB mangler opplysninger om utdanningsnivå til mange innvandrere. Fra og med 2014 inneholder tall for utdanningsnivå beregnede verdier for denne gruppen.

10. OPPSUMMERING – ET NOE ENDRET BILDE HVA GJELDER INNVANDRING OG INNVANDRERSYSSELSETTINGEN

I forhold til for noen få år siden har det skjedd noen viktige endringer i innvandrerbildet. For det første har nettoinnvandringen for alvor gått ned, det begynte den å gjøre allerede fra 2012, og særlig sterkt har den gått ned for personer fra EU-land i Øst-Europa, og det skyldes både redusert (brutto)innvandring og økt utvandring. Den har økt betydelig for personer fra Afrika og Asia, der de fleste har vært flyktninger, fram til 2016. Ikke minst har den sterke flyktningetilstrømningen i 2015 med derpå følgende bosetting i norske kommuner satt sine spor i statistikken. Likeledes kan vi merke oss at nettoinnvandringen fra Norden unntatt Norge i to år har vært (dog svakt) negativ, for så å bli svakt positiv i 2018.

Nettoinnvandringen fra land (som Polen, Litauen og Sverige) med mange arbeidsinnvandrere til Norge, henger jo selvsagt sammen utviklingen på arbeidsmarkedet i Norge, hvor vi har opplevd nedgangskonjunktur etter oljeprisfallet i 2014 fram til 2017 men også en betydelig bedret situasjon på arbeidsmarkedet, målt med arbeidsløsheten, i land som Polen, Litauen og Sverige.

Arbeidsløshet. Prosent av arbeidsstyrken. 15-74 år. Kvartalstall

Når det gjelder sysselsettingsutviklingen, er det vanskeligere å sammenlikne med tidligere, pga innføringen av nytt arbeidstakerregister (a-ordningen) i 2015. Men, arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa utgjør fortsatt en stor andel av alle sysselsatte innvandrere, 34 prosent om vi regner med de på korttidsopphold. Det tyder på at denne gruppen ikke har tapt terreng eller på noen måte er på vei ut av det norske arbeidsmarkedet.

Ser vi på perioden 2015-2018 (med a-ordningen), finner vi faktisk at andelen sysselsatte blant personer fra EU Øst har vokst betydelig, bare overgått av afrikanere, med særlig sterk vekst i andelen (i forhold til befolkningsgruppen). Det tyder på at den begynnende oppgangskonjunkturen vi nå er inne i har gitt bedre muligheter for sysselsetting av innvandrere og utvandring av arbeidsløse.

Den store tilstrømningen av flyktninger til Norge i 2015, især fra Syria, ledet til en samarbeidserklæring mellom myndighetene og partene i arbeidslivet med sikte på hurtig inkludering av flyktninger i arbeidslivet, det såkalte hurtigsporet. Personer med relevant kompetanse ble tiltenkt å gå inn i jobber relativt raskt etter ankomst og bosetting. Foreløpig har det ikke blitt noen stor tilvekst til arbeidsmarkedet gjennom hurtigsporet, bla fordi en har erfart at mange har behov for mer kvalifisering før de er klare for arbeidslivet.

Næringene med størst innvandrerandel i 2018 var fortsatt utleie av arbeidskraft (gjennom bemannings- og vikarbyråer) og overnatting og servering, nå med innvandrerandeler over 50 prosent. I bygg og anlegg er andelen drøyt 25 prosent.

Vi har vist til Statistisk sentralbyrå som i en analyse påpeker at arbeidsinnvandrere bare i liten grad har fortrenget flyktninger på arbeidsmarkedet som følge av at arbeidsinnvandrere og flyktninger i hovedsak er knyttet til ulike segmenter på arbeidsmarkedet.

Fortsatt er det også en klar forskjell i sysselsettingsandeler blant befolkningen i alt og innvandrere som en gruppe (hhv. 67,0 og 62,7 prosent) og ikke minst store forskjeller mellom innvandrere fra ulike landgrupper på opp mot flere titalls prosentpoeng. For innvandrere med flyktningebakgrunn er forskjellen til befolkningen i alt klart større enn for arbeidsinnvandrere; for de med lav registrert utdanning kan den være 25 prosentpoeng eller mer selv etter 10 til 15 års botid. Manglende kompetanse kan være en av flere faktorer som her ligger til grunn.